

Réthy Endréné

PETER ROSEGGER (1843-1918) REFORMISKOLÁJA

„Az objektív múltfeltárást valló kutatókkal szemben a történeti kutatást jelentésadó tevékenységnek tekintem, annak minden korlátjával és lehetőségével....

A múltról való ismereteink gyarapodása nem egyenes vonalú, csak egy-egy szeletet engednek láttatni a források a múlt teljességéből”. Szabolcs Éva

Tanulmányomban egy Magyarországon alig ismert osztrák író, *Peter Rosegger* pedagógiai elképzeléseit kívánom megfogalmazni, s gondolatai hátterét feltárni. Tesszük ezt azért is, mert bár sokat tudunk a dualizmus korának magyarországi oktatási fejleményeiről, ám az Osztrák Császárságban egyidejűleg lezajló oktatásügyi folyamatokról, reformpróbálkozásokról keveset.

Vizsgálatunk kiemelten annak feltárására irányult, hogy a *Rosegger-i iskola* pedagógiája az ott tanuló számára mennyiben volt méltányos, inkluzív, s milyen új, reformpedagógiai konceptuális, szervezési, módszertani és eszközi megoldásokat alkalmazott. Annak vizsgálata, hogy *az iskola milyen védőhálót hozott létre az írástudatlan, sajátos, elszigetelt, szociálisan és kulturálisan hátrányos közegeből kikerült tanítványok számára.* Mennyire volt nyitott a gyermekek egyéni jellemzőinek (szükségleteinek) megismerésére, az oktatáson keresztüli társadalmi felemelkedés garantálására, azaz a társadalmi igazságosság elősegítésére (Réthy 2013., Réthy-Vámos, 2006).

Peter Rosegger (1843-1918) élete

A Mürzzuschlag melletti Kluppen-Eggerhof Alpl-ban, 1843-ban született Peter Rosegger, családja hetedik gyermekeként. Peter Rosegger (aki eredeti nevét, Rossege, Rosegger-re változtatta) életének nagyobbik részét a dualizmus idején, a Ferenc József császár vezette Osztrák Császárságban, Európa második legnagyobb, többnemzetiségű államában, az Osztrák-Magyar Monarchiában (1867-1918) töltötte. *Egyszobás és szabadkéményű konyhaszülőháza a tengerszint felett 1500 méteren az erdők és hegyi mezők, legelők közepén áll a mai napig is.* Itt élt Rosegger 17 éves koráig (Nagl, Zidler 1914).

Ekkortájt nem volt kötelező az iskola, így szülei analfabéta hegyi parasztok voltak. Fiúk saját bőrén keresztül tapasztalta meg a hegyi parasztság gyermekeinek nehéz életét, a szegénységet, az analfabétizmust, a kemény létet, az elzártságot, a zord időjárást. Mindemellett részese volt, átélhette, az öregektől hallott, a testet-lelket felemelő gyönyörű népi mondákat, meséket. Környezete ezáltal sajátos élményekhez, történetekhez juttatta, inspirálta. *A sok mese és megtörtént esemény bepillantást enged a 19. század közepi hegyi parasztság életébe, ünnepeikről, örömeikről, szegénységről, egyszerűségről szólnak, s azok korai írásos rögzítésére készítették Roseggert.*

Személyes élete bár egyáltalán nem volt problémáktól, nehézségektől, tragédiáktól mentes, mégis szerencsésebben alakult társainál. *Írni, olvasni, számolni a kitűnő pedagógustól Michael Platterertől tanult.* Az analfabéta szülők gyermekei sokáig nem részesülhettek oktatásban. Amennyiben tanulni szerettek volna, ezt csak 3-5 órás gyaloglással elérhető Krieglachban vagy St. Kathreiben tehették volna meg. Szerencséjükre 1846-ban St. Kathreiből (ahol szabadelvű nézetei miatt munkanélkülivé vált) érkezett Alplba **Michael Patterer** (1805-1857). *Megindult az iskola nélküli oktatás Alplban.* Az akkor kb. 40 elszórtan, s magasan fekvő hegyi parasztházakban élő gyerekek írni, olvasni, számolni tanítását kezdte meg fedél és koszt ellenében a tanító. Később egy házikót bérelt, s ott folytatta áldásos oktatási tevékenységét. P. Rosegger is tőle tanult. Tanára oktatási tevékenységét később is nagyra értékelte, s gyakran hangoztatta, hogy Patterertől nem csak írni, olvasni, számolni tanult meg, de az emberekhez való becsületes jóindulatú viszonyt is. Sőt a *„Die Schriften des Waldschulmeisters”* című művében leírtak megidéztek volt tanára személyiségét, aki Alplban egy szabad iskolát hozott létre, bár nem állt rendelkezésére katedra, de a tanulói kiváló vizsgaeredményeket értek el matematikából, olvasásból, írásból és hittanból, jobbat, mint a krieglachi polgárok gyerekei. 11 évig, haláláig tanított a hegyekben, őt azonban nem követték hasonlóan felkészült és emberileg kiváló tanítóegyéniségek. Volt, aki unta magát a hegyen, más kiérdemesült katonaként maga sem ismert minden betűt így, a 15 éves Roseggert bízta meg a tanítással, aki gyenge egészsége okán nem volt képes a feladatot ellátni, mellesleg a szülőkkel sem tudta magát elfogadtatni. Így ismét nem volt tanítója Alplnak.

Gyenge testi felépítése alkalmatlanná tette Roseggert a nehéz paraszti munkára, ezért szülei lelkészt akartak belőle. 1860-tól azonban szabóságot kezdett tanulni s a szabómesterséget el is sajátította. Már ekkor felfigyeltek tehetségére, maga a szabómestere is támogatta továbbtanulását. Adalbert Svoboda a Daly Mail szerkesztője pedig felismerve irodalmi tehetségét, gazdag gyárosoktól adományokat gyűjtött számára, így 1865-től Grazban a Kereskedelmi és Ipari Akadémián tanulhatott.

Élete során sok bánat, nehézség mutatkozott. Rengeteg tartalmas, tanulságos mondás fűződik nevéhez, mely segítette a nehéz élethelyzetek feloldásában: *“ha szomorú vagy, tégy jót valakivel”* (281 Aphorismen). *A mondás jól jellemzi személyiségét.* Első feleségét gyermekágyi komplikációk következtében vesztette el. Második feleségétől három gyermeke születik. 1880-ban egészségi állapota megromlik, asztmás lesz, s Krieglachba kell költöznie. Itt látogatta meg Brahms és barátja Ludwig Kernstok. Erős társadalomkritikát gyakorolt, bizalmatlan volt az egyre iparosodó társadalommal szemben. Nézete szerint fel kell rázni a szegényebb néposztályt a tunyaságból (Kappstein, 1904).

1918-ban elhunyt, kívánsága szerint egyszerű sírban nyugszik, fakeszert alatt. Életéről így gondolkodott: *„50 év múlva, ha az emberek tudják, hogy ki voltam, az számomra elég, ha nem, azt se sajnálják, békében nyugszom.”*

P. Rosegger szépirodalmi munkásságának jellemzői

Osztrák-Magyar Monarchia virágzó kulturális életében vezető szerepet töltött be az irodalom, a kiadóknak, folyóiratoknak, újságoknak kitüntetett a jelentőségük. *Schnitzler* 1891-es évét emeli ki, mint az új korszak kezdetét, a „*Fiatal Bécs*”, „*Fiatal Ausztria*” (Jung – Wien, Jung Österreich) születését, mely a modernizáció kezdetét jelentette az irodalmi életben. 1891-ben jön létre ugyanis a modern bécsi irodalom orgánusaként az *E. M. Kafka szerkesztette Die moderne Rundschau című folyóirat*, melyet igaz Brünben szerkesztenek, Prágában nyomtatnak, de Bécsben van Leopold Weiß a kiadó. Még ebben az évben jelenik meg Hugo von Hofmannsthal egyfelvonásosa a *Gester*, illetve A. Schnitzler megírja naplóját, melyeket bár ekkor még nem adnak ki, de korszakos jelentőségűek. **A 19. század utolsó évtizedében tapasztalt irodalmi fejlemények egy új korszak kezdetét jelentik, fiatal írói generáció részvételével.** Ekkor még él és alkot az 1848 előtt vidéken született írói nemzedék is, akikhez sorolható Peter Roseggeren kívül Marie von Ebner,-Eschenbach (1830-1916), Ferdinand Saar (1833-1906), Berta von Suttner (1843-1914), akik azonban nem csatlakoznak egyetlen csoportosuláshoz sem, s nem hoznak létre önálló irodalmi csoportot sem. A fiatal generáció egyidejűleg szereti és olvassa alkotásaikat (Nadler 1951).

Rosegger ebben a modernizáló, gyorsan változó időszakban válik a liberális népi felvilágosítás, a népművelés apostolává. Rosegger írói vénája korán megmutatkozott. *Első műve egy népi kalendárium* összeállítása volt, melyet 13 éves korában alkotott *Kalender* (1856) címmel. Már ekkor legfontosabb célja, hogy kitágítsa a hegyi parasztközösségek horizontját, művelje őket. Meséket, mondákat, szólásokat is gyűjtött. A grazi tanulmányok alatt, **1869-ben jelenik meg első könyve (*Zither und Hackbrett*) *Citera és kapavágás* címmel**, mely a helyi nyelvjárásban íródott verseiből szerkesztett gyűjteményes kötet. **Szerkesztésében 1873-ban indult az *Erdei Kalendárium* (*Waldkalender*)**, elképzelése szerint ennek minden parasztházba el kellett volna jutnia, hogy a paraszt embereket oktassa, művelje. 1877-ben jelenik meg ***A haza erdei emléktárgyai*** kötete. 1906-tól családi lapot is szerkesztett. 1888-ban írja (*Jakob der Letzte*) *Jakob az utolsó* című regényét, 1901-ben pedig *Weltgift* címűt. Folyóiratot „*Heimatgarten*” címmel indított útjára. Lassan elkezdődött nagyívű írói karrierje. **1878-ban felolvasókörrúra indult**, s számos várost felkeresett, többek között **Drezdát, Lipcsét, Berlint**. Rengeteg könyve, tanulmánya jelent meg. **Művei kiadásának magyar vonatkozása is van, a budai nyomdatulajdonos Heckenast Gusztáv figyel fel a tehetséges íróra, adatja ki munkáit a pesti kiadó**, sőt baráti szálak is szövődnek köztük. Anyagilag életjáradékkal is támogatja a fiatal író, akivel 1869-1876 között élénk baráti levelezést is folytatnak, a leveleket 2003-ban ki is adták Bécsben (Wagner, Kaiser, Michler, Bruck, Zinten 2003). Rosegger Heckenast meghívására 1871-ben pilismaróti nyaralójában is járt. Heckenast 1878-as halála után a bécsi Adolf Hartleben, majd Ludwig Staackmann könyvkiadó és könyvkereskedés adja ki munkáit (Rines, 1920., Philipoff, 1944, Schrittweiser, é.n.).

Műveiben a parasztság megoldatlan problémáira keresi a választ. Érdeklí a közösség szociális helyzete, munkakörülményei, így válik kora civilizációjának kritikusává. Félti a hegyi embereket a gyors iparosodás következményeitől, szokásaik, otthonuk, hazájuk (kivándorlás okán) elvesztésétől. Rosegger olyan gondolkodó, akit érdekel a gyermek, az

ember, s aki mindig visszatér szülőföldjéhez, az állatokhoz, növényekhez. Célja a „szív békéjének megteremtése” (Rosegger, 1892). Ezt a békét a természetben találja meg.

A bécsi modern írók köréhez, irányzatához a fiatal szerzőkhöz ugyan nem csatlakozik, élete számos mozzanata mégis fiatalos, modern. Grazi tanulmányai során megismerkedik, s fogékonyságot mutat a reformtörekvések iránt. Az egyszerű, természetes életet hangsúlyozza, megismerkedhetett *Johannes Ude* vegetariánus és életreform nézeteivel, s a pacifista eszméivel is, melyet ő is vallott. Szimpatizál és követi a vegetariánizmust, az alternatív gyógymódokat, a mértékletességet és a természetvédelmet (Németh, 2005, 2017). A „*Heimatgarten*” irodalmi folyóiratában helyet kaptak a szociális és közösségi problémákkal foglalkozó cikkek. A 20. század fordulóján az irodalmi regionalizmus Európa szerte jelentős szerepet kapott, újra éledtek a tradicionális földrajzi és néprajzi tájegységek művelődési hagyományai, a helyi tudat erősödése. A szellemtörténeti irányzat is a regionális irodalmak elismertetésének kedvezett. **Megkülönböztetést nyer a német nemzeti irodalmon belül a porosz, a bajor, a szász, a sváb, a thüringiai sziléziai, szudéta irodalom. A „Heimatdichtung” általános történelmi, kulturális jellemzője a kulturális tradíció, a szülőföld iránti szeretet, hűség, öntudat, a konzervativizmus, nacionalizmus, a romantikus néplélek mítoszának újraélesztése, a „parasztromantika”.** Peter Rosegger valamiféle „ősi” természetességgel, eredetiséggel, helyi nyelvjárásban írta költeményeit, novelláit. Jellemrajzai természetes népi megfigyeléseken alapuló ábrázolások. Nyelvhasználata, szókincse rendkívül gazdag, főként tájnyelvi (Wagner, K. 1991).

Elismertsége sokrétű, 1907-ben a londoni Royal Society of Literature tiszteletbeli tagja, 1913-ban Nobel díjra terjesztik fel, majd 1903-ban a heidelbergi egyetem, 1913-ban a bécsi, és 1917-ben a grazi egyetem díszdoktora lesz. 43 kötetet írt, melyeket 29 nyelvre fordították le. Könyveit 15 millióan vásárolták meg. (Ebben az időszakban Jules Verne volt hozzá hasonlóan felkapott író).

A tárgyyszerű biográfiai adatok *mélységes humanizmusát, érzékenységét a társadalmi problémák iránt, a szociálisan rászorultak terheinek csökkentésére irányuló törekvését, széles látókörét, s a sosem feledett szeretett szülőföldjét tükrözik.* Az átélt gyermekkori társadalmi különbségek élménye nem törlődik ki emlékei közül, élete végéig megőrzi és tesz is ellene.

Rosegger reformiskolája: az Erdei Iskola (*Waldschule*) koncepciója

A Waldschule létrehozása

Rosegger 1901 nyarán visszatért Alpl-ba, itt megtudta, hogy még mindig nincs iskolája az ott élő gyerekeknek. Az osztrák iskoláztatás fejlődését még a 19. század második felében is nagymértékben hátráltatta a széttagoltság, különösen a geográfiai viszonyok miatti hegyvidéki körülmények. Így nem követte, nem hozta létre, a 19. század elejétől kibontakozó, s a század végére kialakuló kötelező, az állami elvárások szerint működő, államilag finanszírozott nemzeti oktatási rendszert.

Rosegger, mint a gyermekek barátja, ahogy ezt irodalmi munkássága is tükrözi, segíteni akart az ott élő gyermekeken, így gyűjtési akcióba kezdett. A közösséghez („Waldheimat-Gesellschaft”) fordulva kérvényezte a szükséges 3-4000 korona összegyűjtését. Hivatkozással többek között azt írja, hogy „a legtöbb gyerek egyáltalán nem járhat iskolába, ami nagyon szomorú, hiszen szegény szülők okos gyerekeit, fontos lenne jövőjük biztosítása érdekében írni, olvasni, számolni tanítani” (R. Schrittwieser, é.n.10-11.). Ő maga 2500 koronával járult hozzá az iskola felépítéséhez. **Az összeget felolvasó körútjain gyűjtötte össze.** 1902-re összegyűlt 11000 korona, s jó néhány természetes adomány, így bútorok, könyvek, kályha, pianínó. **Az iskola felépült, ünnepélyes megnyitójára még az év szeptember 28-án került sor.** Az ünnepségen rengetegen vettek részt, a polgármestertől az építésvezetőig ünnepeltek az emberek. Rosegger virágköszöntésben részesült, s meglepetésére az iskolaépületben egy szobát is kialakítottak számára.

Az új iskolában 23 gyermekkel, 8 évfolyamon kezdődött el az oktatás. A hegyen élő paraszt gyerekek megfelelő színvonalú képzését követelte és sikeresen valósította meg így Rosegger.

*Ki kell emelniünk, hogy a roseggeri Erdei Iskola nem azonos a 20. század fordulóján Európa-szerte számos, orvosi felügyelettel működő, iskolaszanatóriumok, utókezelést is nyújtó preventóriumok bentlakásos erdei iskolai hálózatával, a Landerziehungsheim Hermann Lietz-féle intézetekkel, s akár napjainkig is működő erdei iskolák rendszerével. Úgyszintén nem hasonlít a "szabad levegős" (open- air school), a szabadban folyó nevelés mozgalmával, azaz sem nem iskolaszanatórium gyógyító tevékenységével, sem pedig a szabadban folyó nevelés reformpedagógiai újdonságával nem azonosítható. A természet, a jó levegő a hegyi paraszt gyermekek számára ugyanis eleve adott volt, számukra a legnagyobb hiányt megfelelő színvonalú oktatás-nevelés jelentette. **Itt tehát az "Erdeti iskola" elnevezés a helyben, hegyen, erdő közepén lakó paraszt gyermekek számára szerveződő új iskolát jelentette.***

Peter Rosegger koncepciójának megalkotásakor tudatosan, vagy éppen tudattalanul támaszkodott többek között a 18. század utolsó harmadában német nyelvterületen kibontakozó filantrópizmus reformtörekvéseire, így például Rochow (1764-1805) által megfogalmazott, a falusi gyermekek rossz helyzetének felvázolására, s a számukra szüksége iskolák létrehozási szükségletére. Ismerhette Pestalozzi és Fröbel népművelési reformjait is. Felfigyelt Basedow (1723-1790) által felismert, a gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodó praktikus ismeretek, gyakorlati munkafogások, szerszámhasználat iskolai terepen történő alkalmazására is (Németh, 2005). Fontos szerepet szánt Durkheim alapján, az erkölcsösségnek és a fegyelemnek, mint a társadalmi együttélés nélkülözhetetlen eszközének (Durkheim, 1980).

Rosegger a megálmodott iskolájával több célt kívánt szolgálni. Mindenekelőtt a méltányosság célját, azt, hogy a szegény sorsú, elmaradott vidéken élők gyermekei a lehető legjobb oktatást kapjanak. Ez az oktatás nem zár ki senkit, sem a gyengébb képességűeket, sem a fogyatékosokat mutatókat. Egy iskolán belül kívánta megoldani a különböző szocio - kulturális háttérrel, képességekkel, személyiségekkel rendelkező tanulók hatékony oktatását. **Az átélt szegénység,** ahogy azt Petikéről szóló kötetében is megörökítette, különböző módon és formában volt jelen a hegyen, jellemezte őt magát és társait. A gazdagok irányában mutatott averziója is megmutatkozott, **a gazdag-szegény antagonisztikus ellentétét szerette volna a tanítványok képzésén keresztül csökkenteni.** Úgy kívánta integrálni a hegyen

lakó gyerekeket, hogy személyiségük sokoldalú megismerése mellett, ahhoz igazítva, az aktuális szükségleteiket figyelembe véve, számukra hatékony fejlesztést nyújtson (Réthy, 2013). *Pedagógiai védőháló* segítségével minden tanuló számára pedagógiai segítség nyújtását kívánta, álmodta meg. **Befogadó, elfogadó szemlélettel esélyteremtés, esélyigazságosság biztosításával kívánt szebb jövőt teremteni a tanulók számára.** A kérdést mindenekelőtt ember/gyermekjogi aspektusból kezelte, a városokban, falvakban, illetve elszigetelt településeken élő gyermekek azonos iskoláztatási lehetőségeinek megteremtésével. Igyekszik a különböző hátrányok okainak feltárására, a különbségek enyhítésére, a családi élet, nevelés hiányosságainak (verés, érzelmi elhanyagolás, ingerszegény környezet, negatív minták) kompenzálására. Segíteni kívánta az eljövendő életben való boldogulást. A személyiségfejlesztési céljaiban mindaz a megélt tapasztalat tükröződik, melyet Petike című novelláskötetében olvashatunk, így a gyermeki önállóság, szabadság, hatékonyság, találékonyság, erő, ügyesség, emberismeret, érdekérvényesítés, önhatékonyság, a személyiség erejének fejlesztése (v. ö. 16. o.). **A tudás megszerzése, fejlesztése nem lehet öncél, sokkal inkább előtérbe kell kerülnie könyvének fontos tanulságaként, a problémahelyzetek megoldani tudása.**

Rosegger egyik találó mottója: „**A gyermek egy könyv, melyből olvasnunk kell, s amibe írunk is kell**” (Rosegger, 2011). E mottó egyértelműen a gyermekközpontúságot, a gyermektanulmányozási mozgalom, a gyermek sokoldalú megismerésének Hall-i igényét idézi meg. Jelesül azt, hogy **a gyermeket mindenekelőtt meg kell ismernie a pedagógusoknak,** majd a pedagógiai hatásoknak a növendékek konkrét, egyedi tulajdonságaira kell hatnia (egy könyvet kell kiolvasni), s a megismerés után azt ki kell bővíteni az adekvát pedagógiai hatásokkal, (írni kell bele). Mégpedig ez a kibővítés, a könyvbe történő írás, csak úgy lehetséges, ha a könyvet olvasva, az ott leírtakhoz (formában, stílusban, tartalomban, módszer és eszköztárban) illeszkedik, szervül. Közös szerzőség modern gondolata tárul fel itt előttünk. **A gyermeknek tehát Rousseau-i értelemben önálló világa van,** melyet meg kell ismerni, s csak ezen ismeret segítségével lehet pedagógiai hatást számára gyakorolni, mindenekelőtt a gyermeki személyiség tiszteletben tartásával. *A gyermekközpontú szemlélete, a gyermek megfigyelését, egyéni sajátosságainak megismerését jelenti, kora "gyermektanulmányozása" alapján is. Laboratóriumi módszerek hiányában nyilván csupán személyes élettapasztalataira, illetve a természetes megfigyelésre kívánt utalni.* Jóllehet maga is tapasztalta, s meg is írta kötetében, hogy a hegyen lakó társai miképpen különböztek akár gondolkodásukban, értelmi képességeikben, kreativitásukban, kommunikációs készségben, akár tevékenységükben, offenzív, defenzív tevékenységi stratégia alkalmazásában, önállóságban, akár érzelmi éltükben: agresszió, félelem, szorongás, harag, düh, frusztráció, akár szociális és erkölcsi szerepvállalásukban. **A gyermekek különbözőségére támaszkodva, a szabad, önálló, színes, sokrétű tevékenykedtetés biztosításával gyorsabban kibontakoztatható az egyén tevékenységrepertoárja, s eljutása az önkormányzásig, a felnőtt tevékenységig, például a szántani tudásig** (lásd Petike 1904).

Rosegger soha sem feledkezett meg arról, hogy honnan is jött, milyen körülmények között éltek sorstársai, s ahogy a múltba visszatekintve mindezt meg is fogalmazta Petike című novelláskötetében. Így korán megálmodta számukra a felemelkedést biztosító, pedagógiai felelősségből kiinduló védőhálót biztosító, méltányos iskolát.

Ez az iskola mindenki iskolája volt, hiszen innen nem szorított ki senkit a hegyen lakó gyermekek közül. Figyelembe vette Rosegger, saját tapasztalatai alapján is, azt a tényt, hogy a hegyen lakó paraszt szülők gyerekeinek a legközelebbi iskolák (St. Kathrein, Krieglach) elérése több órát vett volna igénybe gyalog, a rendkívül rossz útviszonyok és a különböző időjárás viszonyosságok okán. Másrészt a közeli, jól, hatékonyan működő iskolával szerette volna meggátolni a vidékről történő elvándorlást, és nem utolsó sorban segíteni akarta a szegény, elmaradott körülmények között élő gyermekek hatékony, méltányos oktatását.

A roseggeri iskola álmiskola volt a szó szoros értelmében. Álmot, jövőt jelentett az írástudatlan hegyi paraszt szülők gyermekei számára. **Normatív és transzcendens értékeket együttesen tartalmazó, ezen értékekre fókuszáló célok jellemzik iskoláját, mellyel tanítványainál a megbízható erkölcsi ítéletalkotás kialakítását igyekezett elérni.** Olyan erkölcsi talapzat létrehozására kívánt alapozni, mely megvédi a gyermekeket olyan csábításoktól, melyeken novelláskötetében Petikének át kellett esnie. **Erkölcsei nevelés terén előtérbe került a segítőkészség, szolidaritás, tisztesség, bátorság, altruizmus, nemzeti érzület, istenhit fejlesztése,** mindaz, mely Petike életében is követendő orientációt jelentett. Nem csupán ismereteket, tudást szeretett volna adni a gyerekeknek, hanem a jövőre való életre is fel szeretett volna őket készíteni, foglalkozást, szakmát adva a kezükbe. A lányok számára varrást, varrógépek beszerzésével, a fiúk számára fa és fémmunkát biztosított. Egyben olyan alapvető kulturális javak elsajátítását tekintette fontosnak, mint az olvasás, írás, számolás fejlesztése.

Nézete szerint a világban tapasztalt kenyérharc megöli a szellemet, ugyanis különböző célokért való versenyfutást jelent. Az iskola egyik legfontosabb feladatának ezzel szemben azt tekintette, hogy adjon választ a gyerekek saját életének kérdéseire. (Bassola, 1937). Azaz, hasonlóan Dewey felfogásához, más életkörülmények között, ám itt is az életre való felkészítést, mint a nevelés célját, maga az élet adja Rosegger szerint. Aktivitásra épülő, önfejlesztő nevelési folyamatot szervez, célszerűen összeállított tevékenységet kínál. Pragmatista elképzelése az életre való felkészítésről Dewey nézőpontjához hasonló, határozottan állítja, hogy csak a felnőtt korban cselekedni tudó egyén fejlesztése lehet a cél (Dewey, 1976).

Rosegger pedagógiai reformtörekvései

A felvázolt pedagógiai koncepcióból logikusan következnek Rosegger iskolájának reformtörekvései. Az iskolában folyó munka szellemiségét nagyban befolyásolta Peter Rosegger gyermekkori élményvilága, az őt tanító Patterer házi tanító oktatói tevékenységének milyensége, ám nem elhanyagolandó szempont az iskolába kinevezett első iskolamesternek munkálkodása sem.

Rosegger pedagógiai koncepciójában, iskolája működésében a méltányos és inkluzív pedagógián kívül további számos reformpedagógiai vonás megtalálható. Talán az első magának a meglévő helyi igénynek a kielégítése, hiszen a hegyekben élő gyermekek szülei maguk is analfabéták voltak, így gyermekeik tanítását csak szervezett formában lehetett biztosítani. Ennek az égető igénynek, mint egyéb más reform iskola akart eleget tenni az alapító. **Az iskola magán iskolaként szerveződött, alapítványokból tartotta fenn magát.**

Az Erdei Iskola **épülete**, architektúrája harmonikusan illeszkedik a környező természeti tájhoz. Az organikus építészet jegyeit magán viselő szép faépület, a hegy lábánál helyezkedett el, ezzel is arra törekedett Rosegger, hogy a gyerekek ne legyenek kiszakítva a hegyi, erdei, falusias, természetes életkörülmények közül. Ezzel mindegy Tolsztoj Jaszna Poljana-i birtokán 1849-ben létrehozott iskolája gondolatvilága köszön vissza (v.ö. Szabó, 1987). Maga az iskolaépület szerinte egy olyan aréna, ahol mindenki gyakorol, azért, hogy a későbbi felnőtt életben helyt tudjon állni (Rosegger, 1894). Az osztályterem berendezése, a műhely (varrógép, fa –és fémmunka végzésére alkalmas eszközök) maga is a sokoldalú gyermeki tevékenységet szolgálta.

Az iskola **szervezeti felépítésére** osztatlan, összevont osztályos működést biztosított, amelyben a gyermekek/tanulók két csoportjában több évfolyamot tanítottak együtt, így:

1. csoportban: 1-3 osztályokat,
2. csoportban: 4-8 osztályosokat.

Az összevont oktatási szisztéma bár kényszermegoldásként jött létre a régió és a település fejletlensége, **s a gyermekek kis létszáma okán, ám a vegyes életkorú csoportok elősegítették az egymástól tanulást, egymás segítségét, egymás gyengeségének és erősségének jobb megismerését, az együttműködést, az interakciók sokféleségét.** A szervezeti keret preferálja az egyéni és a csoportos munkaformákat, a nyitottságot, a kooperációt, s a szabad mozgást a csoportok között. A csoportokon belüli alacsonyabb osztálylétszám elősegíti a tanulói megnyilvánulások gyakoriságát, a tanítók részéről pedig az egyéni sajátosságok differenciált figyelembe vételét. A tanítandó tananyagok a tanulók sajátosságaihoz igazított folyamatosan történő továbbfejlesztését is elősegíti. *Ma már Nyugat-Európa szerte a geográfiai okok miatt, új alternatívát jelentenek az összevont osztályos iskolák, akár reneszánszukat is élük* (v.ö. Bodonyi, 2012).

Az iskola hatékony működését igazolja az 1916/17-ben az iskolai krónikában olvasható Rottenmanner tanítóról szóló sorok, aki „, az állampolgári nevelésre, önállóságra, kötelességtudásra kívánt nevelni. Fontos az önszabályozás kialakítása és az autonómia, melynek kerete a választott gyermekönkormányzat.” (R. Schrittwieser, é.n.16.).

A másik jellemzője a **gyermeki fejlődés sajátosságaihoz** való alkalmazkodás, a gyermeki önkibontakoztatás, a gyermeki szabadság, a személyes felelősség kialakítása, az önállóság biztosítása az oktatás során. Az iskola épülete, a tanterem, s tanműhely az organikus építészet jegyeit viselte, sőt berendezése maga is törekvéseit szolgálta, így **a tanterem, a munkaműhely kialakítása a más-más tanulói tevékenységek végzését, a gyermeki fejlődéshez igazodó önállóságot és a kellő önismeret kialakulását biztosította** (Rethy, 2003). A különböző ásványok, kőzetek, gyűjtése, rendszerezése Decroly pedagógiai felfogását tükrözi, azt hogy a tanulókat az iskolában az élet által szükséges az életre felkészíteni (Vág, 1974).

A munkavégzéshez szükséges eszközök, használatának elsajátítása, különböző anyagok (fa, fém, textil) felhasználása, rendbetétele, a kötelességtudás, felelősség fejlesztését szolgálta. A munkához kapcsolódó oktatási koncepció pedig jelentős előfutára *Kerschensteiner* (1854-1912) munkaiskolájának. Kerschensteiner "A munkaiskola fogalma"

(Der Begriff der Arbeitsschule) című munkája ugyanis csak 1912-ben jelent meg, rá nem támaszkodhatott Rosegger (Kerschensteiner, 1972). Sőt a német munkaiskola másik irányzatának képviselője *Hugo Gaudig* (1860-1913) által hirdetett felfogás előfutárának is tekinthető, azaz a pusztán manuális készségek fejlesztésén túl a tanulói öntevékenységre, személyiségformálásra, a testi és szellemi fejlesztés harmóniájára egyaránt tekintettel van (Flöter, Ritzi, 2012).

Nagy szerepet szán iskolájában tehát Rosegger a munkára nevelésnek. Fontos elvként kezeli a gyakorlatiasságot, az életre való felkészítést, a gyermek környezetének ilyen irányú tudatos pedagógiai szempontú megszervezését a munkaműhelyekkel. A reformpedagógia számos elemét felhasználva szervezi meg azt, hogy a növendékekkel megismertesse a termeléssel kapcsolatos különböző kézi munkaformákat.

Az iskolai műhelyoktatással más-más tevékenységre készítette fel a lányokat és a fiúkat. A **műhelyben** a fiúk a famegmunkálás és az erdészeti tevékenység eszközeit és használatukat ismerték meg, sajátították el például a gyalulás, illesztés, vésés, esztergálás, hordó, faszindely, szekérbizsítást. A lányok a műhelymunka keretei között a fonást, szövést és a gépi varrást sajátították el.

Tanítványok segítségével **iskolakertet és méhészetet** hoztak létre. (Mindezt 500 koronával Rosegger támogatta). A kisállattartás céljából kis istállót építettek a tanulókkal közösen.

A hegyen lakó analfabéta **felnőtteknek tanfolyamokat** indított, az oktatásban a lakosok 33 %-a részt. **Továbbképző kurzusokat** is nyitott az erdőgazdálkodás -és mezőgazdaság fejlesztése témakörben a hegyen lakó felnőttek számára. Sokszor kellett a gyermekek érdekében a szülőket meggyőzni a gyermekeik iskoláztatásának fontosságáról, hasznosságáról, ezért is a gyerekek nap mint nap egy-egy általuk készített hasznos eszközzel tértek haza (fakanál, kötényke, megmunkált faléc...). Rosegger a tudatos, szorgalmas, pontos, becsületes, hasznos, értékteremtő munkára történő felkészítő pedagógiai tevékenység alapvető fontosságát hangsúlyozta. *A tanuló munkájával szemben támasztott követelmények háttérben a gyermekek ismerete és az elérendő célok mérlegelése állt.* Mindeközben figyelembe vette a közösség szükségletét, valamint a nemek közötti különbségeket. Egyidejűleg csak olyan munkakör elsajátítására tette alkalmassá a tanulókat, melyre a tágabb és szűkebb közösségben igény fogalmazódott meg. Mindeközben együttműködésre, a közösségi élet megteremtésére, azaz az állampolgári nevelésre is figyelmet fordított.

Gyakorlatias, életközeli, széles tapasztalati és tevékenységi körre támaszkodó, a helyi igényeket kielégítő ismeretekre összpontosított, mindenekelőtt az írás, olvasás, számolás és a gyakorlati ismeretek biztonságos elsajátítására. **Praktikus, életre nevelő tantárgyak szerepeltek tehát iskolájában.** E folyamatban a felhasznált eszközök széles repertoárt mutatnak, s a gyermekeknek mindenekelőtt az eszközök biztonságos kezelését szükséges elsajátítaniuk.

A hátrányos helyzetű gyermekek felé a legnagyobb tisztelettel fordult. Saját életéből ismerte a megélt hátrányokat, a hiányokat, s ezek megszüntetésére törekedett. Úgy vélte, hogy a jó iskola visszahat a társadalomra, magára a kulturális életre. Legfontosabb feladatának tekintette, hogy szülőhelyének sajátosságait figyelembe vevő, méltányos és inkluzív, jó iskolát alapítson. Mindezeket figyelembe véve Rosegger pedagógiai koncepcióját, iskolája

gyakorlatát, valódi újításként, reformpedagógiai próbálkozásként értékelhetjük, mely a méltányos, inkluzív pedagógia előhírnöke.

Az Iskola további története

A háború alatt 1939-1945 között az iskolát bezárták. *1945/46-ban 55 tanulóval indult újra az iskola, megalakult a szülők tanácsadó testülete.* Iskolaújságot, „*Waldschulzeitung*” indítottak a tanulók, melyet maguk írtak és szerkesztettek. Az újság nem csak Stájerországról adott híradást, hanem más tartományokról is, így nagy érdeklődés kísérte. 1948-ban *tanártovábbképzést* szerveztek az iskolában, az iskola megújulása témakörben. **A Waldschule történetét és pedagógiai gyakorlatát nagy sikerrel Walter Kandler az iskola tanára mutatta be.** Még ebben az évben Anton Sorge kutatómunkát végzett az iskolában a változatos oktatási formák feltárása, s kitüntetetten a tanulói önszabályozás, a tanulói vita tanulmányozása céljából.

Az iskola egyre több tanulója tanult tovább a középfokú intézményekben. Az intézmény az egész tartományban ismertté vált, számos látogatót is fogadott, köztük az oktatási minisztert, a szövetségi elnököt, kancellárt. 1952-ben elektromos áramot, csatornázást kaptak, új iskolabútorokhoz jutottak.

A megváltozott társadalmi, gazdasági körülmények okán azonban egyre kevesebb tanulója lett az iskolának. Drasztikusan átalakult ugyanis a település, Alpl lakosságának összetétele (24% nyugdíjas, 24 % erdei munkás, 24 % bejáró munkás, 20 % vendéglős, és alkalmazott, s csupán 8 % mezőgazdasági munkás). Így, 1966/67-ben már csak 4 osztályt működtetett, 1970-ben csupán 11 tanulója volt, 1974/75-ben pedig csak 3 tanuló látogatta, így meg is szűnt (Schrittweiser, é.n.).

Rosegger végakarata szerint az épület Krieglach közösségé, de csak tanítási célokra használható. Így vált napjainkra emlékhellyé.

Pedagógiai elképzelései, elvei napjainkban számos Peter Rosegger nevét viselő németországi és ausztriai iskolákban tovább élnek. Így többek között Gärtringenben, Wiesbaden-Ingstadtban, Reutlingenben, Berlinben, Radebeulban, ahol egész napos iskolát működtetnek, a különböző tanulói személyiséghez igazodó fejlesztést, szabad munkát, csoport és projekt munkát, nagyobb oktatási blokkokat, önálló tanulói munkát folytatnak Rosegger szellemiségének megfelelően.

Emléke elevenen él Ausztriában, stájer tartományban maradandó nyomai vannak. Művei nem veszítettek jelentőségükből, emlékeztetnek arra, hogy régen milyen körülmények között nőttek fel a gyerekek. Már halála évében, 1918-ban bélyeg viseli arcmását, 1968-ban ezüst emlékérmét adták ki képmásával, 1969-ben arcképe rákerült a 25 Schillinges érmére, számos helyen szobrot állítottak tiszteletére, s utcanevek őrzik emlékét.

Rosegger recepció hatása Magyarországon

Magyarországi recepciója szűk körű, műveinek lefordítása esetleges, kis körben mozgó. Életében munkáiból alig jelent meg magyar fordítás. Petike címmel Körösi Henrik 1904-ben magyarította elbeszélőkötetét. *Bodrogi Lajos* 1913-ben "A csuda-mód megmentett jágerhöz" címmel fordította le Rosegger egyik novelláját. *Foerster Frigyes* (1913): *Iskola és jellem* című könyvének "Tekintély, mint az engedelmesség elve" fejezetében teljes

félreértéssel, Roseggerre hivatkozik. *Karácsony Sándor* (1990) Mikszáth nyelvezetét és szókincsét Roseggeréhez hasonlítja. *Pomogács Béla* (1997): Erdélyiség és európaiság. Az erdélyiség vonatkozási pontjai című esszéjében Roseggert a népszerű szellemtudományok ("Landschaftstheorie", "Heimatchichtung", régionalisme") képviselői között említi, mint a vidék ábrázolóját, a tájegységi "néplélek" megismertetőjét. *Tandori Dezső* Hegyikristály címmel fordította le, s jelentette meg magyarul P. Rosegger *Karácsony éjszaka* című elbeszélését Adalbert Stifter Hegyikristály művével együtt.

Kovács Henriette (2014) történelmi PhD dolgozatában: "Die Waffen nieder" (Le a fegyverekkel). Békemozgalomok Austria-Magyarországon a 19-20. század fordulóján", mint a békéért érvelők között említi a nevét. Pedagógiai törekvéseire nincs utalás a hazai neveléstörténeti munkákban. Kora magyarországi időhöz és helyhez kötött pedagógiai normarendszert tükröző kánonja, nem igazán volt nyitott Rosegger pedagógiai reformtörekvéseire (Németh, 2008). A 19. század végén a hivatalos pedagógia nem preferálta a pedagógiai újító, reform szellemet. A hazai pedagógiai gondolkodás és a gyakorlat bár német orientáltságú volt, mégsem fogadta be még hivatkozási szinten sem P. Roseggert a kialakult kánonba.

Irodalomjegyzék

- Bassola Zoltán (1937): *Decroly pedagógiai rendszere*. Budapest, Fischer Lajos Nyomda.
- Bodonyi Edit (2012): *Modern alternatív iskolák*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 25-31.
- Dewey, J. (1976): *A nevelés jellege és folyamata*. Pedagógiai források. Budapest, Tankönyvkiadó
- Encyclopaedia Britannica (1911) 11. 29. Volumen. Eleventh Edition
- Durkheim, E (1980): *Nevelés és szociológia*. Pedagógiai Források, Budapest, Tankönyvkiadó
- Encyclopaedia Britannica (1911) 11. 29. Volumen. Eleventh Edition.
- Flöter, J., Ritzi, C. (Hrsg.) (2012): *Schule im Dienst der freien geistigen Arbeit. Darstellung und Dokumenten*. Bad Heilbrunn. Klinghardt.
- Kappstein, T. (1904): Peter Rosegger ein Charakterbild. Stuttgart Verlag von Greiner & Pfeffer
- Kerschensteiner, G. (1972): *A munkaiskola fogalma*. Budapest, Tankönyvkiadó,
- Nadler, J. (1951): *Literaturgeschichte Österreiches* Salzburg, J. Habel
- Nagl, J.W., Zidler, J. Castle, E. (1914): *Deutsche-Österreichische Literaturgeschichte. Ein handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung in Österreich –Ungarn* Wien, B.G. Teubner
- Németh András (2005): *A magyar pedagógia tudománytörténete*. Budapest, Gondolat Kiadó
- Németh András (2008): A neveléstörténet szakirodalmi kánonja és a klasszikusok szerepe. *Iskolakultúra*, 9-10. sz. 3-10.
- Németh András (2017): Főbb tudományelméleti irányzatok, kutatási eredményeik és hatásuk nemzetközi és hazai neveléstudomány-tudománytörténeti kutatásokra In: Németh András, Bíró Zsuzsanna Hanna, Garai Imre (Szerk.): *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében*. Budapest, Gondolat Kiadó, 9-81.

- Philipoff, E. (1994): *Dichter der verlorenen Scholle*. Graz-Wieb-Köln, Styria Verlag
- Réthy Endréné (2003): *Önismereti alapok*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Réthy Endréné-Vámos Ágnes (2006): *Esélyegyenlőtlenség és méltányos pedagógia*. Budapest, ELTE Bölcsész Konzorcium
- Réthy Endréné (2013): *Befogadás, méltányosság, az inkluzív pedagógia rendszere*. Pécs, Comenius Kiadó
- Rines, G. E. (ed). (1920): "Rosegger, Peter" Encyclopedia Americana Lieber.
[https://arhive.org/search.php?guery=//sed Rosegger%2C%20Peter](https://arhive.org/search.php?guery=//sed%20Rosegger%2C%20Peter)
- Rosegger Péter (1904): *Petike Ford: Körösi Henrik*, Budapest, Szent-István –Társulat Kiadása
- Rosegger, P. (1892): *Allerlei Menschliches*. Wien Pest Leipzig, Staackmann Verlag
- Rosegger, P. (1993): *Lebens-Beschreibung und Die Schriften des Waldschulmeisters*. Hardcover, Rezidens Verlag
- Rosegger, P. (2003): *Die Schriefften des Waldschulmeisters* Leipzig StaackemannVerlag
http://www.deustextarchiv.de/rosegger_waldschulmeister_3003 letöltve: 23.08. 2017.
- Schrittweiser, R. (é.n.): *Peter Rosegger –Waldschule in Krieglach/Alp Kindberg*, Krieglach, Marktgemeide
- Szabolcs Éva (2011): *Gyermekből tanuló Az iskolás gyermek, (1868-1906)* Budapest, Osiris
- Szabó Miklós (1987): *A pedaggus Tolsztoj*. Budapest, Tankönyvkiadó
- Universalmuseum Joanneum Graz, Österreich (k.n.)
- Vág Ottó (szek. 1974): *Graunville Stanley Holl: Az amerikai iskoláról*. Budapest, Tankönyvkiadó
- Wagner, K. (1991): *Öffentlichkeit der Provinzliteratur. Der Volksschriftsteller Peter Rosegger Studia und Texte zur Sozialgeschichte der Literatur, 36*. Tübingen, Niemeyer
- Zitaten und Gedichte von: Peter Rosegger-Aphorismen.de
[https:// www.aphorismen.de/suche?f_ autor=3206](https://www.aphorismen.de/suche?f_autor=3206) (letöltve: 2018. 01. 05.)